

Rolnummer 5077
Arrest nr. 162/2011 van 20 oktober 2011

A R R E S T

In zake : de prejudiciële vraag betreffende artikel 70 van het Wetboek der successierechten, gesteld door de Rechtbank van eerste aanleg te Luik.

Het Grondwettelijk Hof,

samengesteld uit de voorzitters R. Henneuse en M. Bossuyt, en de rechters L. Lavrysen, A. Alen, E. Derycke, J. Spreutels en P. Nihoul, bijgestaan door de griffier P.-Y. Dutilleux, onder voorzitterschap van voorzitter R. Henneuse,

wijst na beraad het volgende arrest :

*

* *

I. Onderwerp van de prejudiciële vraag en rechtspleging

Bij vonnis van 29 december 2010 in zake Marie Xhayet en anderen tegen de Belgische Staat en tegen Déborah Hubert en Pierre Sterckmans, waarvan de expeditie ter griffie van het Hof is ingekomen op 5 januari 2011, heeft de Rechtbank van eerste aanleg te Luik de volgende prejudiciële vraag gesteld :

« Schendt artikel 70 van het Wetboek der successierechten, in samenhang gelezen met artikel 8 van hetzelfde Wetboek, de artikelen 10, 11 en 16 van de Grondwet en artikel 1 van het Eerste Aanvullend Protocol bij het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, met name in zoverre :

- het een discriminatie teweegbrengt door de erfgenamen die opkomen met bijzondere legatarissen en de erfgenamen die opkomen met een begunstigde van een levensverzekering op identieke wijze te behandelen terwijl, in het eerste geval, de bijzondere legataris de afgifte van zijn legaat moet aanvragen, waardoor de erfgenamen zich vooraf ervan kunnen vergewissen dat de successierechten door de legataris zijn betaald, terwijl, in het tweede geval, de begunstigde van de verzekering de uitbetaling van het verzekerde kapitaal rechtstreeks kan verkrijgen door zich enkel tot de verzekeringsmaatschappij te richten, zonder de medewerking van de erfgenamen, die dus op geen enkele wijze zich ervan kunnen vergewissen dat de successierechten daadwerkelijk zijn betaald;

- het een discriminatie teweegbrengt tussen de erfgenamen naargelang de overledene al dan niet een rijksinwoner is, aangezien artikel 70, tweede lid, van het Wetboek der successierechten de wettelijke erfgenamen enkel verplicht de door de legataris onder bijzondere titel verschuldigde rechten te betalen indien de overledene een rijksinwoner was, terwijl diezelfde verplichting niet op dezelfde erfgenamen rust indien de overledene geen rijksinwoner was;

- de toepassing van artikel 70, tweede lid, van het Wetboek der successierechten in de praktijk leidt tot een onteigening en een inmenging in het eigendomsrecht van de wettelijke erfgenaam, die *in fine* op willekeurige wijze van zijn eigendom zal worden beroofd zonder dat die eigendomsberoving wordt verantwoord door een doel van algemeen belang ? ».

Memories zijn ingediend door :

- Marie Xhayet, wonende te 4000 Luik, rue de Campine 48, Claudine Essique, wonende te 1083 Brussel, Chopinsteeg 6, en Françoise Essique, wonende te 1083 Brussel, Chopinsteeg 5;

- Pierre Sterckmans, notaris, wiens kantoor gevestigd is te 1480 Tubeke, rue des Frères Taymans 34;

- de Ministerraad.

Memories van antwoord zijn ingediend door :

- Marie Xhayet, Claudine Essique en Françoise Essique;
- Pierre Sterckmans.

Op de openbare terechtzitting van 13 september 2011 :

- zijn verschenen :

. Mr. G. Ego, advocaat bij de balie te Brussel, voor Marie Xhayet, Claudine Essique en Françoise Essique;

. Mr. J. Goemaere, advocaat bij de balie te Brussel, en Mr. M. Mahieu, advocaat bij het Hof van Cassatie, voor Pierre Sterckmans;

. Mr. P. Geerinckx, advocaat bij de balie te Brussel, *loco* Mr. J. Fekenne, advocaat bij de balie te Luik, voor de Ministerraad;

- hebben de rechters-verslaggevers J. Spreutels en L. Lavrysen verslag uitgebracht;
- zijn de voornoemde advocaten gehoord;
- is de zaak in beraad genomen.

De bepalingen van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Grondwettelijk Hof met betrekking tot de rechtspleging en het gebruik van de talen werden toegepast.

II. *De feiten en de rechtspleging in het bodemgeschil*

Bij het overlijden van hun zoon en broer Stéphan Essique op 17 oktober 2006 hebben Marie Xhayet, Claudine Essique en Françoise Essique zijn nalatenschap geërfd, waarvan de activa 25 375,54 euro bedragen. De overledene was bovendien een groepsverzekering aangegaan waarvan Déborah Hubert de begunstigde bij overlijden was, waarbij het kapitaal 809 801,31 euro bedraagt.

De successierechten bedragen 629 772,39 euro, namelijk 1 903,17 euro ten laste van Claudine Essique, 1 903,17 euro ten laste van Françoise Essique en 625 966,05 euro ten laste van Déborah Hubert, waarbij de nalatenschap niet belastbaar is ten aanzien van Marie Xhayet.

Vermits de belastingadministratie niet heeft kunnen invorderen wat ten laste van Déborah Hubert was en heeft geoordeeld dat alle invorderingsmaatregelen tegen haar zijn genomen, past zij artikel 70, tweede lid, van het Wetboek der successierechten toe, dat bepaalt dat de erfgenamen, algemene legatarissen en begiftigden, naast de rechten die zij zelf verschuldigd zijn, kunnen worden verplicht de rechten en interessen verschuldigd door de legatarissen en begiftigden onder algemene titel of onder bijzondere titel te betalen, ieder in verhouding tot zijn erfdeel. Zij vaardigt een dwangbevel met bevel tot betaling uit tegen Marie Xhayet en tegen Claudine Essique en Françoise Essique, die verzet aantekenen bij de verwijzende rechter door onder meer te doen gelden dat het voormelde artikel 70 de artikelen 10, 11, 16 en 172 van de Grondwet en artikel 1 van het Eerste Aanvullend Protocol bij het Europees Verdrag voor de rechten van de mens schendt en door erom te verzoeken het Grondwettelijk Hof te raadplegen. Bovendien hebben zij Déborah Hubert en notaris P. Sterckmans opgeroepen tot gedwongen tussenkomst.

De verwijzende rechter (die aan de eisende partijen, op hun verzoek, een termijn toekent om zich te beraden over de aanvaarding van de nalatenschap of de verwerping ervan, totdat de kwestie van de belastingschuld bij een in kracht van gewijsde gegane beslissing is beslecht) is van mening dat de erfgenamen en algemene legatarissen moeten worden beschouwd als hoofdschuldenaars, en niet als gewone borgen. Zij kunnen van de administratie dus niet eisen dat zij eerst de legatarissen onder algemene of bijzondere titel vervolgt. Het door een algemene legataris in de nalatenschap daadwerkelijk verkregen deel heeft geen enkel belang, aangezien in artikel 70, tweede lid, rekening wordt gehouden met zijn gerechtigdheid om de gehele nalatenschap te verkrijgen. Het feit dat de erfgenamen niet op de hoogte waren van het bestaan van het beding, verandert niets aan het feit dat zij de gevorderde rechten en interesten dienen te betalen. De *ratio legis* van die bepaling is te begrijpen in de gewone gevallen van erfopvolging waarin het Burgerlijk Wetboek voorziet, wanneer de legataris aan de erfgenamen de afgifte van het legaat moet vragen: de mogelijkheid om concreet op te treden teneinde ervoor te zorgen dat de verschuldigde rechten daadwerkelijk worden betaald (door bijvoorbeeld aan de rechtbank te vragen dat het bedrag van de rechten wordt ingehouden op het legaat wanneer het om speciën gaat, of nog dat een borg wordt gesteld). De in het geding zijnde bepaling maakt het mogelijk te vermijden dat de rechten van de Schatkist door onachtzaamheid of door fraude worden geschaad bij de afgifte van een legaat aan een legataris die vervolgens nalaat de rechten te betalen die hij verschuldigd is.

De verwijzende rechter is daarentegen van oordeel dat de toepassing van die bepaling in het kader van de fictie van artikel 8 van het Wetboek der successierechten problemen doet rijzen, aangezien de erfgenamen in dat geval op geen enkele manier kunnen nagaan of de rechten van de Schatkist in acht worden genomen. Meestal zijn zij trouwens onkundig van het bestaan van het beding ten behoeve van een derde, of van het bedrag ervan, en zij beschikken in elk geval over geen enkel wettelijk middel om zich te verzetten tegen de uitbetaling, door de derde, aan de begunstigde derde van de overeenkomst en om bijgevolg de sanctie te vermijden.

Hij beklemtoont dat wanneer de rechten die door de « fictieve » legataris moeten worden betaald, hoger zijn dan het bedrag van de nettoactiva van de nalatenschap, de in het geding zijnde bepaling leidt tot een onteigening of tot een inmenging in het eigendomsrecht van de wettelijke erfgenamen; naast het feit dat zij een belemmering voor het vrije kapitaalverkeer zou kunnen vormen, lijkt zij bovendien een indirecte en onverantwoorde discriminatie op grond van nationaliteit teweeg te brengen tussen rijksinwoners en niet-rijksinwoners. Hoewel het immers juist is dat, met toepassing van artikel 70, eerste lid, van het Wetboek der successierechten, de wettelijke erfgenamen van een rijksinwoner of van een niet-rijksinwoner tegenover de Staat aansprakelijk zijn voor de successierechten en voor de interesten, ieder voor het door hem verkregene, zijn alleen de wettelijke erfgenamen van een rijksinwoner ook aansprakelijk voor de rechten en interesten verschuldigd door een legataris onder algemene of bijzondere titel, met toepassing van artikel 70, tweede lid, van het Wetboek der successierechten. Zij zijn daarvoor niet aansprakelijk indien de overledene geen rijksinwoner was.

Aangezien hij vaststelt dat artikel 70 fundamentele rechten op de helling zet die zowel bij een internationaal verdrag met rechtstreekse werking in de interne rechtsorde als in titel II van de Grondwet worden gewaarborgd, stelt de verwijzende rechter de hiervoor weergegeven prejudiciële vraag aan het Hof.

III. *In rechte*

- A -

Wat het eerste aspect van de prejudiciële vraag betreft

A.1.1. De eisende partijen voor de verwijzende rechter brengen de feiten van de zaak in herinnering en voeren aan dat de Belgische Staat, door te oordelen dat artikel 70, tweede lid, van het Wetboek der successierechten van toepassing is in het kader van de in artikel 8 van hetzelfde Wetboek bedoelde fictieve legataris, aan die bepalingen een interpretatie geeft die de artikelen 10 en 11 van de Grondwet schendt. De erfgenamen of algemene legatarissen zijn weliswaar gerechtigd om de gehele nalatenschap te verkrijgen, maar wanneer zij niet op de hoogte zijn van de situatie van de algemene of bijzondere legataris en van zijn betrekkingen met de overledene, beschikken zij over geen enkel element waardoor zij de rechten die van hen worden gevorderd, kunnen betwisten.

A.1.2. Volgens de eisende partijen voor de verwijzende rechter strekt artikel 70 van het Wetboek der successierechten ertoe de erfgenamen ertoe te brengen zich ervan te vergewissen dat de aan de Staat verschuldigde rechten voor hem worden gevrijwaard op de bijzondere legaten die zij zullen moeten afgeven, en niet, zoals te dezen, hen buitensporige rechten te doen betalen op bedragen die zij niet hebben geïnd, terwijl zij nochtans, voor het door hen verkregene, bijzonder lage tarieven genieten wegens hun nauwe familiale betrekkingen met de overledene. De in het geding zijnde bepalingen maken het op geen enkele wijze mogelijk te vermijden dat zij in de plaats van de legataris daaraan gevolg moeten geven, terwijl tal van fiscale bepalingen (zoals de artikelen 442*bis* en 443 van het Wetboek van de inkomstenbelastingen 1992 en artikel 93*undecies* B van het BTW-Wetboek) aan derden-schuldenaars de verplichting opleggen geen afstand te doen van de gelden die zij in hun bezit hebben zonder zich vooraf ervan te hebben vergewist dat de schuldeiser de Staat niets meer verschuldigd was.

A.1.3. Volgens de eisende partijen voor de verwijzende rechter is de in het in het geding zijnde artikel 70 bedoelde sanctie enkel denkbaar in de in het Burgerlijk Wetboek bedoelde gewone gevallen van erfopvolging wanneer de erfgenamen die opkomen met een legataris vooraf in het bezit treden van alle goederen van de nalatenschap en de bijzondere legaten moeten afgeven aan de legataris die hun daarom vraagt : zij kunnen aldus, al dan niet in der minne, zich ervan vergewissen dat de successierechten zijn betaald. Die sanctie is echter niet denkbaar in het kader van de fictie van artikel 8 van het Wetboek, aangezien de erfgenamen zich niet van die betaling kunnen vergewissen en in zekere zin automatisch daarvoor aansprakelijk zijn. Zij zijn trouwens meestal onkundig van het bestaan van het beding ten behoeve van een derde en beschikken noch over een wettelijk middel om zich te verzetten tegen de uitbetaling door een derde - zoals, te dezen, de werkgever - van de bedragen die het voorwerp van dat beding uitmaken, noch over de mogelijkheid om dat kapitaal in bezit te nemen. Het zou nochtans mogelijk zijn geweest om ofwel die derde de mogelijkheid te bieden enkel de gelden vrij te geven nadat hij zich heeft vergewist van de betaling van de successierechten, ofwel hem die rechten hoofdelijk verschuldigd te laten zijn, naar het voorbeeld van de erfgenaam die een legaat afgeeft.

A.1.4. De eisende partijen voor de verwijzende rechter voegen daaraan toe dat het in het geding zijnde verschil in behandeling des te minder kan worden verantwoord daar artikel 783 van het Burgerlijk Wetboek, door het de erfgenaam mogelijk te maken de nalatenschap te verwerpen die hij, onkundig zijnde van een bijzonder legaat waarvan de waarde hoger is dan die van de helft van de nalatenschap, zou hebben aanvaard, hem een mogelijkheid tot berouw biedt waardoor hij aan de betaling van de successierechten met betrekking tot het bijzondere legaat kan ontsnappen : een dergelijke mogelijkheid bestaat echter niet voor de erfgenaam die opkomt met een begunstigde van een levensverzekering.

A.1.5. P. Sterckmans brengt de feiten van de zaak in herinnering en is van mening dat beide categorieën van erfgenamen zich in essentieel verschillende situaties bevinden. De erfgenaam die opkomt met een bijzondere legataris behoudt, via de aanvraag tot afgifte, een zekere controle over de verdeling van de activa van de nalatenschap waardoor hij de maatregelen kan nemen die noodzakelijk zijn om de betaling van successierechten door die legataris te waarborgen, waarbij de in de in het geding zijnde bepaling bedoelde hoofdelijkheid de tegenprestatie voor die bevoegdheid blijkt te zijn. De erfgenaam die opkomt met de begunstigde van een groepsverzekering heeft daarentegen geen enkele vergelijkbare bevoegdheid, aangezien de begunstigde van het kapitaal niet ertoe is gehouden de voorafgaande toestemming van de erfgenamen te verkrijgen en aangezien de schuldenaar van het genoemde kapitaal niet ertoe is gehouden die laatsten in te lichten. In dat geval is het ten laste van de erfgenamen ingevoerde mechanisme van hoofdelijkheid niet redelijk verantwoord.

In zijn memorie van antwoord voegt hij daaraan toe dat er voor de erfgenamen geen corrigerend mechanisme bestaat dat een bescherming biedt die gelijkwaardig is aan de aanvraag tot afgifte : een vordering in kort geding zou inhouden dat de erfgenamen de identiteit van de begunstigde, het bedrag van het kapitaal en de datum van de uitbetaling kennen, terwijl de bewarende maatregelen bovendien zouden inhouden dat de erfgenamen houder zijn van een zekere, vaststaande en opeisbare schuldvordering en een risico te hunnen aanzien kunnen aantonen, hetgeen zij niet kunnen aanvoeren zonder de verkrijger van het « legaat » vermeende bedoelingen aan te wijzen.

A.1.6. P. Sterckmans is evenwel van mening dat de in het geding zijnde bepalingen anders kunnen worden geïnterpreteerd, hetgeen ze bestaanbaar zou maken met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet. Door bepaalde opbrengsten van bedingen ten behoeve van een derde gelijk te stellen met legaten om ze aan de betaling van de successierechten te onderwerpen - zonder overerving van bedinger op begunstigde -, heeft de wetgever aan de fictieve bijzondere legataris niet noodzakelijk alle kenmerken willen verlenen die in het Wetboek aan de « klassieke » bijzondere legataris worden toegekend.

De in de artikelen 4 tot 11 van het Wetboek der successierechten vervatte gelijkstelling met een legaat kent trouwens een aantal beperkingen. Aldus wordt algemeen aangenomen dat de personen die op fictieve wijze met legatarissen worden gelijkgesteld, niet bij de in de artikelen 14 en 33 van het Wetboek bedoelde erfgerechtigden moeten worden ingedeeld. Daaruit volgt dat artikel 9 van het Wetboek der successierechten, in geval van verkrijging onder bezwarende titel voor het vruchtgebruik door de overledene en voor de blote eigendom door een derde, niet van toepassing is indien de verkrijger van de blote eigendom enkel als legataris wordt beschouwd wegens een beding ten behoeve van een derde. Evenzo strekken het voorrecht en de hypotheek die in het Wetboek zijn vastgesteld om de betaling van de rechten van successie en van overgang bij overlijden te waarborgen, zich niet uit tot de met toepassing van de artikelen 4 tot 11 van het Wetboek onderworpen goederen. Niets staat dus eraan in de weg dat artikel 70 van het Wetboek der successierechten in die zin wordt geïnterpreteerd dat het mechanisme van hoofdelijkheid niet van toepassing is ten aanzien van de interesten en rechten die de begunstigde van een groepsverzekering krachtens artikel 8 van hetzelfde Wetboek verschuldigd is, althans wanneer die begunstigde buiten de nalatenschap staat. In die interpretatie zouden de artikelen 10 en 11 van de Grondwet in acht worden genomen.

A.1.7. De Ministerraad brengt de feiten van de zaak in herinnering en doet, in zijn commentaar op de in het geding zijnde bepalingen, gelden dat artikel 70, tweede lid, van het Wetboek der successierechten tot doel heeft te vermijden dat rechten van de Schatkist door onachtzaamheid of door fraude worden geschaad bij de afgifte van een legaat. De administratieve praktijk houdt in dat de belastingadministratie zich tot de - werkelijke of fictieve - legatarissen richt alvorens zich tot de erfgenamen en algemene legatarissen te richten, en die beschikken, krachtens artikel 75 van het Wetboek, over een rechtsmiddel tot vrijwaring; zij kunnen aan de in de in het geding zijnde bepaling bedoelde verplichting ontsnappen indien zij de nalatenschap of het legaat zonder meer verwerpen.

Wat de saisine van de legataris betreft, beklemtoont hij dat die in beginsel aan de erfgenamen de afgifte van het legaat moet vragen, tenzij hij een algemene legataris is en niet opkomt met reservataire erfgenamen die de nalatenschap hebben aanvaard. De aanvraag tot afgifte van het legaat wordt niet geregeld in de fiscale wet en maakt het de erfgenamen mogelijk te worden ingelicht over het bestaan van het legaat en alle maatregelen te nemen om de rechten van de Schatkist bij de afgifte van het legaat te vrijwaren. Hij brengt in herinnering dat de erfgenamen te dezen meer dan twee maanden vóór de betaling van de gelden aan de begunstigde door de notaris waren ingelicht over het bestaan van het legaat, zodat zij zich in een situatie bevonden die soortgelijk of gelijkwaardig is aan die met betrekking tot de afgifte van het legaat.

A.1.8. De Ministerraad voert, met betrekking tot het gelijkheidsbeginsel, een vonnis aan van de Rechtbank van eerste aanleg te Antwerpen van 20 oktober 2004 (bevestigd door het Hof van Beroep te Antwerpen op 6 november 2007) waarin wordt beslist dat het in het geding zijnde artikel 70, tweede lid, de artikelen 10 en 11 van de Grondwet klaarblijkelijk niet schendt. Artikel 8 maakt, van zijn kant, deel uit van de bepalingen die betrekking hebben op bepaalde verrichtingen die met de overdrachten bij overlijden worden gelijkgesteld en die in de artikelen 4 tot 14 en 108 van het Wetboek worden bedoeld. De fictie waarin het voorziet, strekt ertoe de verkrijger van de sommen, renten en waarden die erin worden beoogd, gelijk te stellen met een bijzondere legataris. De door de eisende partijen voor de verwijzende rechter aangevoerde vermeende discriminatie behoort dus tot het burgerlijk recht, zodat het niet relevant is de grondwettigheid van de voormelde artikelen 8 en 70 in het geding te brengen.

A.1.9. In hun memorie van antwoord brengen de eisende partijen voor de verwijzende rechter hun eerdere argumentatie in herinnering en weerleggen zij het argument dat is afgeleid uit het vonnis van de Rechtbank van eerste aanleg te Antwerpen door te doen gelden dat de feitelijke situatie verschilde van het onderhavige geval en dat die rechtspraak in elk geval niet in de plaats kan worden gesteld van de beslissing van het Hof. Zij menen dat de discriminatie waarvan zij het slachtoffer zijn, wel degelijk voortvloeit uit het bij artikel 8 van het Wetboek ingevoerde « fiscale vermoeden van legaat » en dat zij, gesteld dat zij haar oorsprong in het Burgerlijk Wetboek vindt, in elk geval door het Hof zou kunnen worden getoetst, aangezien het de prejudiciële vraag kan herformuleren.

Wat het tweede aspect van de prejudiciële vraag betreft

A.2.1. De eisende partijen voor de verwijzende rechter zijn van mening dat artikel 70, tweede lid, van het Wetboek der successierechten discriminerend is in zoverre het ten laste van de wettelijke erfgenamen een hoofdelijkheid doet ontstaan met betrekking tot de betaling van de door een legataris verschuldigde rechten van successie of van overgang bij overlijden wanneer de overledene een rijksinwoner is en niet wanneer hij geen rijksinwoner is. Het is des te discriminerender daar de activa van de nalatenschap te dezen bijna volledig bestonden uit een in België gelegen onroerend goed en daar de eisende partijen soortgelijke activa zouden hebben verkregen zonder tot de bij de in het geding zijnde bepalingen opgelegde verplichtingen gehouden te zijn indien de overledene geen rijksinwoner was geweest.

A.2.2. P. Sterckmans wijst erop dat in het Wetboek der successierechten een onderscheid wordt gemaakt tussen de nalatenschap van een rijksinwoner, die aan het successierecht is onderworpen, en de nalatenschap van een niet-rijksinwoner, die aan het recht van overgang bij overlijden is onderworpen (artikelen 15 en 18). In de regel is het successierecht verschuldigd op de gehele nalatenschap, terwijl het recht van overgang bij overlijden enkel op de waarde van de in België nagelaten onroerende goederen verschuldigd is. Wanneer het een rijksinwoner betreft, hebben enkel de erfgenamen en de algemene legatarissen en begiftigden de verplichting een aangifte van nalatenschap te doen, met uitsluiting van alle andere legatarissen en begiftigden. Indien die laatste overweging zou worden aangevoerd om het verschil in behandeling tussen de wettelijke erfgenamen naargelang de overledene al dan niet een rijksinwoner is, te verantwoorden, zou moeten worden vastgesteld dat zij niet relevant is in het geval waarin, zoals te dezen, de begunstigde van de groepsverzekering een aangifte van nalatenschap heeft gedaan buiten elke wettelijke verplichting om. Bij gebrek aan een relevante en toelaatbare verantwoording zouden de artikelen 10 en 11 van de Grondwet zijn geschonden.

A.2.3. De Ministerraad is van mening dat de vermeende discriminatie in werkelijkheid berust op een louter theoretisch risico met betrekking tot de toepassing van de in de in het geding zijnde bepaling bedoelde hoofdelijkheid. Beide categorieën van personen zijn bovendien niet vergelijkbaar aangezien zij aan erg specifieke fiscale regels beantwoorden en verschillen op essentiële punten, namelijk de belastingmassa (het successierecht heeft betrekking op de nettoactiva van de nalatenschap, terwijl het recht van overgang uitsluitend wordt geïnd op de onroerende goederen die de overledene in België in zijn bezit had), de personen die de aangifte moeten indienen (de erfgenamen, legatarissen en begiftigden indien het om successierechten gaat, elke rechthebbende die een in België gelegen onroerend goed verkrijgt indien het om het recht van overgang bij overlijden gaat) en de regels die van toepassing zijn op de personen die de rechten moeten betalen (waaronder de in het geding zijnde bepaling met betrekking tot successierechten). Hij besluit daaruit dat het verschil in behandeling is verantwoord, rekening houdend met het feit dat de fiscale regels fundamenteel verschillen en met het doel van algemeen belang zijnde de bekommernis om de betaling van de door de bijzondere legatarissen verschuldigde rechten te waarborgen.

Wat het derde aspect van de prejudiciële vraag betreft

A.3.1. De eisende partijen voor de verwijzende rechter voeren aan dat, indien de artikelen 8 en 70 van het Wetboek der successierechten in die zin moeten worden geïnterpreteerd dat zij de erfgenamen geen andere keuze laten dan de nalatenschap te verwerpen (wanneer de door de fictieve legataris te betalen rechten oneindig veel hoger zijn dan de nettoactiva van de nalatenschap, zoals te dezen), daaruit dan volgt dat de erfgenamen zonder meer worden « onteigend » van de goederen die de nalatenschap vormen. Die aantasting van het eigendomsrecht wordt niet verantwoord door een doel van algemeen belang en die onteigening zonder billijke en voorafgaande schadeloosstelling is des te erger wanneer de erfgenamen de nalatenschap - zonder meer of onder voorrecht van boedelbeschrijving - aanvaarden terwijl zij onkundig zijn van de levensverzekering die door de overledene is aangegaan ten voordele van de fictieve legataris, vermits de Staat, zoals te dezen, hen op hun persoonlijk vermogen zal kunnen vervolgen.

A.3.2. P. Sterckmans is van mening dat de erfenis waarop de erfgenamen aanspraak kunnen maken, een goed vormt in de zin van de in de prejudiciële vraag bedoelde bepalingen en dat de verplichting om een belasting te betalen binnen de werkingssfeer van artikel 1 van het Eerste Aanvullend Protocol bij het Europees Verdrag

voor de rechten van de mens valt, dat van de Staten een evenwicht vereist tussen de vrijwaring van het eigendomsrecht en de vereisten van het algemeen belang. Te dezen vormt de bij het in het geding zijnde artikel 70, tweede lid, gecreëerde hoofdelijkheid een onevenredige inmenging in het recht op het ongestoord genot van de eigendom aangezien de erfgenamen, enerzijds, ertoe kunnen worden gehouden rechten en interessen te betalen die *normaliter* door een derde verschuldigd zijn en die niets te maken hebben met de erfenis die zij persoonlijk verkrijgen, en, anderzijds, ertoe kunnen worden gebracht de nalatenschap (die hun *normaliter* zou toekomen) te verwerpen uit vrees andermans schulden te moeten dragen. Een dergelijke maatregel is noch verantwoord, noch evenredig, daar de erfgenamen niet kunnen weten of de overledene een groepsverzekering is aangegaan ten voordele van een derde en zich niet ervan kunnen vergewissen dat die de successierechten zal betalen. Enkel een verwerping van de nalatenschap zou hen beschermen tegen de gevolgen van de bij artikel 70, tweede lid, gecreëerde hoofdelijkheid, maar zou hun de goederen van de nalatenschap definitief ontzeggen.

Ten slotte hadden de rechten van de erfgenamen beter kunnen worden beschermd zonder afbreuk te doen aan de rechten van de Schatkist indien, bijvoorbeeld, was bepaald dat de door de begunstigde van een groepsverzekering verschuldigde successierechten zouden kunnen worden afgehouden aan de bron door de instelling die het verzekerde kapitaal verschuldigd is, zoals dat gebeurt voor de aanslag die dat verzekeringsproduct treft. Er zou ook kunnen worden overwogen om die instellingen medeschuldenaar van de verschuldigde successierechten te maken, hetgeen hen ertoe aanzetten zich te wapenen tegen het risico van niet-betaling van de genoemde rechten.

A.3.3. De Ministerraad is van mening dat de in het geding zijnde categorieën van personen enkel vergelijkbaar zijn op het vlak van de fiscale last die op hetzelfde ogenblik moet worden gedragen. De bij de in het geding zijnde bepaling gecreëerde hoofdelijkheid kan niet ertoe leiden dat de betrokkenen op hun eigen goederen worden aangesproken aangezien zij de nalatenschap kunnen verwerpen en over een rechtsmiddel tot vrijwaring tegen de bijzondere legatarissen beschikken. Bovendien staat het niet aan het Hof zich te mengen in de beleidskeuzes van de wetgever, noch de overeenstemming van de in het geding zijnde bepalingen met artikel 1 van het Eerste Aanvullend Protocol bij het Europees Verdrag voor de rechten van de mens te toetsen. Die zijn niet discriminerend, rekening houdend met het objectieve criterium waarop zij berusten, en worden verantwoord door de bekommernis om de rechten van de Schatkist te vrijwaren.

- B -

B.1.1. Aan het Hof wordt een vraag gesteld over de bestaanbaarheid, met de artikelen 10, 11 en 16 van de Grondwet en met artikel 1 van het Eerste Aanvullend Protocol bij het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, van artikel 70, in samenhang gelezen met artikel 8, van het Wetboek der successierechten.

B.1.2. Het Hof is niet bevoegd om wetskrachtige normen rechtstreeks te toetsen aan verdragsbepalingen. Tot de bij de artikelen 10 en 11 van de Grondwet gewaarborgde rechten en vrijheden behoren evenwel de rechten en vrijheden die voortvloeien uit verdragsbepalingen die België binden.

Dat is het geval voor artikel 1 van het Eerste Aanvullend Protocol bij het Europees Verdrag voor de rechten van de mens ten aanzien waarvan de bevoegdheid van het Hof door de Ministerraad wordt betwist. In zoverre de prejudiciële vraag verwijst naar die verdragsbepaling, in samenhang gelezen met de artikelen 10, 11 en 16 van de Grondwet, is zij ontvankelijk.

B.1.3. De artikelen 8 en 70 van het Wetboek der successierechten bepalen :

« Artikel 8. Worden geacht als legaat te zijn verkregen, de sommen, renten of waarden die een persoon geroepen is kosteloos te ontvangen, bij het overlijden van de overledene, ingevolge een contract bevattende een door de overledene of door een derde ten behoeve van de verkrijger gemaakt beding.

Worden eveneens geacht als legaat te zijn verkregen, de sommen, renten of waarden, die een persoon geroepen was kosteloos te ontvangen binnen drie jaar vóór het overlijden van de overledene of die hij geroepen is kosteloos na dit overlijden te ontvangen, ingevolge een contract bevattende een door de overledene ten behoeve van de verkrijger gemaakt beding.

Dit artikel is mede van toepassing op de sommen of waarden die een persoon geroepen is kosteloos te ontvangen bij het overlijden van hem, die een levensverzekering aan order of aan toonder heeft aangegaan.

Wanneer de overledene gehuwd was onder een stelsel van gemeenschap van goederen, worden de sommen, renten of waarden, die aan zijn echtgenoot toevallen ingevolge een door deze echtgenoot afgesloten levensverzekering of contract met vestiging van rente, zomede de sommen, renten of waarden, die hij geroepen is kosteloos te ontvangen ingevolge een contract bevattende een door de overledene of door een derde ten behoeve van de echtgenoot gemaakt beding, geacht als legaat door de echtgenoot te zijn verkregen, tot beloop van hun algeheel bedrag, zo de sommen, renten of waarden werden verkregen als tegenwaarde voor eigen goederen van de overledene, en enkel tot beloop van de helft in al de andere gevallen. Het recht is niet verschuldigd wanneer er bewezen wordt dat de sommen, renten of waarden verkregen werden als tegenwaarde voor eigen goederen van de echtgenoot. De omstandigheid dat het beding wederkerig is, ontnemt daaraan niet de aard van bevoordeling.

De verkrijger wordt ondersteld kosteloos te ontvangen, behoudens tegenbewijs.

Dit artikel is niet van toepassing :

1° op de sommen, renten of waarden, verkregen ingevolge een beding dat aan het registratierecht gevestigd voor de schenkingen werd onderworpen;

2° op de renten en kapitalen gevestigd tot uitvoering van een wettelijke verplichting;

3° op de renten en kapitalen die door tussenkomst van de werkgever van de overledene werden gevestigd ten behoeve van de overlevende echtgenoot van de overledene of, bij gebreke, ten behoeve van zijn kinderen die de leeftijd van eenentwintig jaar niet hebben bereikt, tot uitvoering hetzij van een groepsverzekeringscontract onderschreven ingevolge een bindend reglement van de onderneming en beantwoordende aan de voorwaarden gesteld door de reglementering betreffende de controle van zulke contracten, hetzij van het bindend reglement van een verzorgingsfonds opgericht ten behoeve van het personeel van de onderneming;

4° op de sommen, renten of waarden, bij het overlijden van de overledene verkregen, ingevolge een contract bevattende een door een derde ten behoeve van de verkrijger gemaakt beding, wanneer er bewezen wordt dat deze derde kosteloos ten behoeve van de verkrijger heeft bedongen ».

« Artikel 70. De erfgenamen, legatarissen en begiftigden zijn tegenover de Staat aansprakelijk voor de rechten van successie of van overgang bij het overlijden en voor de interesten, ieder voor het door hem verkregene.

Bovendien, zijn de erfgenamen, algemene legatarissen en begiftigden in de nalatenschap van een Rijksinwoner samen aansprakelijk, ieder in verhouding van zijn erfdeel, voor de gezamenlijke rechten en interesten verschuldigd door de legatarissen en begiftigden onder algemene titel of onder bijzondere titel. Deze regel is niet van toepassing op de rechten en interesten verschuldigd op de in artikel 37 voorziene nieuwe aangiften, wanneer het op hen niet berust deze aangiften in te leveren ».

B.2.1. Artikel 70, tweede lid, in samenhang gelezen met artikel 8, van het Wetboek der successierechten behandelt de erfgenamen, algemene legatarissen en begiftigden in de nalatenschap van een rijksinwoner die, ieder in verhouding tot hun erfdeel, de door de legatarissen of begiftigden verschuldigde successierechten dienen te betalen, op identieke wijze zonder een onderscheid te maken naargelang zij opkomen met bijzondere legatarissen aan wie het legaat moet worden afgegeven en waarbij het bijgevolg mogelijk is zich ervan te vergewissen dat zij de successierechten zullen betalen, of met begunstigden van het kapitaal van een door de overledene aangegane levensverzekering, aan wie het kapitaal wordt uitbetaald zonder het optreden van de erfgenamen, algemene legatarissen en begiftigden die dus niet in staat zijn zich van dezelfde waarborg te vergewissen. Het Hof moet nagaan of die situatie afbreuk doet aan het beginsel van gelijkheid en niet-discriminatie (eerste en tweede aspect van de prejudiciële vraag) en aan het eigendomsrecht van de erfgenamen, algemene legatarissen en begiftigden (derde aspect van de prejudiciële vraag).

B.2.2. De Ministerraad voert aan dat het in het geding zijnde verschil in behandeling in het eerste aspect van de prejudiciële vraag niet tot het fiscaal recht maar tot het burgerlijk recht behoort, zodat het niet relevant zou zijn de grondwettigheid van de in de prejudiciële vraag bedoelde bepalingen in het geding te brengen.

Een dergelijk argument kan niet worden aanvaard aangezien de grondwettigheidstoets die het Hof vermag uit te voeren, losstaat van de mogelijke juridische kwalificaties van de bepalingen die het Hof kan toetsen, van de regels die die bepalingen invoeren of van de begrippen waarnaar die bepalingen verwijzen. Bovendien strekken de bepalingen ertoe vast te stellen in welke mate belastingplichtigen - te dezen erfgenamen en legatarissen - kunnen zijn gehouden tot het betalen van een successiebelasting.

B.3. Het successierecht is een belasting die ontstaat bij het overlijden van een rijksinwoner en die wordt gevestigd op de waarde, na aftrek van de schulden, van al wat uit de nalatenschap van die rijksinwoner wordt verkregen (artikelen 1 en 15 van het Wetboek der successierechten).

De successierechten worden geheven op alle goederen die door vererving zijn overgegaan, ongeacht of zij ingevolge wettelijke devolutie, uiterste wilsbeschikking of contractuele erfstelling worden overgemaakt (artikel 2 van het Wetboek der successierechten).

B.4. Artikel 8 van het Wetboek der successierechten roept een fictie in het leven volgens welke de sommen, renten of waarden die een persoon geroepen is kosteloos te ontvangen, bij het overlijden van de overledene, ingevolge een contract dat een door de overledene of door een derde ten behoeve van de verkrijger gemaakt beding bevat, worden geacht als legaat te zijn verkregen, en derhalve deel uitmaken van het actief van de nalatenschap. Op die sommen zijn bijgevolg successierechten verschuldigd.

B.5. Artikel 70, eerste lid, van het Wetboek der successierechten bepaalt de omvang van de verplichting tot de schuld aan successierechten van de erfgenamen, legatarissen en begiftigden. De omvang van hun bijdrage tot de schuld wordt vastgesteld in artikel 75 van hetzelfde Wetboek, dat bepaalt :

« In zoverre er geen andersluidende beschikkingen bestaan, worden de rechten van successie en van overgang bij overlijden gedragen door de erfgenamen, legatarissen en begiftigden, ieder voor datgeen wat door hem verkregen wordt ».

B.6. Terwijl artikel 75 voortvloeit uit de bekommernis om de last van de successierechten te verdelen naar gelang van het aan de begunstigden toegevallen voordeel, vormt artikel 70, tweede lid, naast met name zakelijke zekerheden die in de artikelen 84 tot 93 van het Wetboek der successierechten worden geregeld, een waarborg die ertoe strekt de invordering van die rechten voor de Staat te verzekeren en die zijn oorsprong vindt in artikel 2 van de wet van 27 december 1817 voor de inning van de successierechten, die ertoe strekte de belangen van de Schatkist te verzekeren. Uit die bepalingen vloeit voort dat, hoewel de schuld van de successierechten is opgevat als een individuele schuld van elke erfgenaam, legataris of begiftigde volgens het aandeel dat elkeen in de nalatenschap verkrijgt, de vastgestelde waarborgen voor de invordering van de successierechten, rekening houdend met het feit dat de erfgenamen en algemene legatarissen gerechtigd zijn om de gehele nalatenschap te verkrijgen, betrekking hebben op de erfgoederen in het algemeen, zonder een onderscheid te maken naar gelang van de erfopvolger in wiens patrimonium die goederen worden of moeten worden overgedragen.

De grondslag van de waarborg voor de invordering van de successierechten staat dus los van de erfopvolging, vermits hij wordt bepaald door de rechten van de overledene op de goederen die hij bij zijn overlijden nalaat en niet door de rechten van de erfgenamen, legatarissen of begiftigden op de overgedragen goederen.

B.7. De in het geding zijnde bepalingen kunnen bovendien worden verantwoord door de vrees voor onachtzaamheid of fraude die ertoe leidt dat het voorwerp van de bijzondere legaten aan de belasting wordt onttrokken; op zich doen zij niet op onevenredige wijze afbreuk aan de rechten van de betrokkenen, aangezien de erfgenamen, algemene legatarissen en begiftigden de mogelijkheid hebben, wanneer het bijzondere legaat moet worden afgegeven, zich ervan te vergewissen dat de begunstigde de daarop betrekking hebbende successierechten zal betalen en aangezien zij tegen hem over het in artikel 75 van het Wetboek bedoelde rechtsmiddel beschikken.

Op zich doen de in het geding zijnde bepalingen dus geen afbreuk aan het beginsel van gelijkheid en niet-discriminatie, noch aan het eigendomsrecht dat is gewaarborgd bij de bepalingen waarnaar de prejudiciële vraag verwijst.

B.8.1. Wanneer het kapitaal van een levensverzekering, dat met een legaat is gelijkgesteld, aan de begunstigde wordt afgegeven zonder het optreden van de tot de schuld gehouden erfgenamen, hebben zij - die de nalatenschap kunnen hebben aanvaard zonder op de hoogte te zijn van het bestaan van de levensverzekering maar die, aangezien ze niet bij testament is ingesteld, geen gebruik kunnen maken van de in artikel 783 van het Burgerlijk Wetboek bedoelde mogelijkheid om de nalatenschap te verwerpen wanneer een legaat dat onbekend is voor erfgenamen die de nalatenschap hebben aanvaard, een hogere waarde heeft dan die van de helft van die nalatenschap - echter niet de mogelijkheid om zich ervan te vergewissen dat de begunstigde de successierechten zal betalen, terwijl de familiale band die hen vaak nauwer met de overledene kan verbinden dan de band die de overledene met de legataris verbindt, hun nochtans de mogelijkheid biedt om het voordeel van relatief minder hoge successierechten te genieten.

In dat geval zijn de in het geding zijnde bepalingen discriminerend in zoverre zij de twee in B.2 beschreven categorieën van erfgenamen op identieke wijze behandelen en kunnen zij, met betrekking tot de laatstgenoemde categorie, op onevenredige wijze afbreuk doen aan het eigendomsrecht.

B.8.2. Dat aspect van de prejudiciële vraag dient bevestigend te worden beantwoord.

B.9.1. De in het geding zijnde bepalingen brengen ook een verschil in behandeling teweeg tussen erfgenamen naargelang de overledene al dan niet een rijksinwoner was, in zoverre zij, in het laatste geval, niet ertoe zijn gehouden de door de legataris onder bijzondere titel verschuldigde rechten te betalen (tweede aspect van de prejudiciële vraag).

B.9.2. In tegenstelling tot wat de Ministerraad aanvoert, vormen de in het geding zijnde erfgenamen vergelijkbare categorieën want, ook al is het juist dat het successierecht en het recht van overgang verschillende goederen betreffen en dat de respectieve schuldenaars ervan niet dezelfde verplichtingen inzake aangifte en betaling van de rechten hebben, zulks neemt niet weg dat het, met betrekking tot de in de prejudiciële vraag bedoelde categorieën van

personen, erom gaat te bepalen in welke mate erfgenamen ertoe kunnen zijn gehouden successierechten te betalen.

B.9.3. Rekening houdend met de vaststelling van een schending van de normen waarvan het Hof de inachtneming dient te verzekeren, zoals zij in B.8 wordt geformuleerd, dient het Hof het in het geding zijnde verschil in behandeling niet meer te onderzoeken in het geval waarin de erfgenamen niet de mogelijkheid hebben gehad zich te vergewissen van de betaling, door de legataris, van de successierechten die hij verschuldigd is.

B.10. De omstandigheid dat op de erfgenamen van een overledene die een rijksinwoner was, zwaardere verplichtingen rusten dan die welke rusten op de rechthebbenden van een overledene die geen rijksinwoner was, wordt verantwoord door de omstandigheid dat die laatste rechthebbenden, krachtens artikel 38, 2°, van het Wetboek der successierechten, ertoe zijn gehouden een aangifte van nalatenschap in te dienen met betrekking tot de in België gelegen onroerende goederen die hun toevallen en bij die gelegenheid een recht van overgang bij overlijden te betalen.

B.11.1. Aangezien de aangifte van nalatenschap het aldus mogelijk maakt de rechten van de Schatkist te vrijwaren, bevinden beide in de prejudiciële vraag bedoelde categorieën van erfgenamen zich in essentieel verschillende situaties die verantwoorden dat enkel de erfgenamen van een rijksinwoner zijn gehouden tot de verplichting die hun bij de in het geding zijnde bepalingen wordt opgelegd.

B.11.2. Dat aspect van de prejudiciële vraag dient ontkennend te worden beantwoord.

Om die redenen,

het Hof

zegt voor recht :

Artikel 70, in samenhang gelezen met artikel 8, van het Wetboek der successierechten schendt de artikelen 10, 11 en 16 van de Grondwet, in zoverre het bepaalt dat de erfgenamen, algemene legatarissen en begiftigden in de nalatenschap van een rijksinwoner samen aansprakelijk zijn, ieder in verhouding tot zijn erfdeel, voor de gezamenlijke rechten en interessen verschuldigd door de legatarissen en begiftigden onder algemene titel of onder bijzondere titel, zelfs wanneer de eerstgenoemden niet de mogelijkheid hebben gehad zich ervan te vergewissen dat de laatstgenoemden de rechten en interessen zullen betalen die zij verschuldigd zijn.

Aldus uitgesproken in het Frans en het Nederlands, overeenkomstig artikel 65 van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Grondwettelijk Hof, op de openbare terechtzitting van 20 oktober 2011.

De griffier,

De voorzitter,

P.-Y. Dutilleux

R. Henneuse